

ÖĞRETMENLERİN DİNÎ TUTUMLARININ
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ
VARIOUS FACETS OF TEACHERS' RELIGIOUS
ATTITUDES: AN EXAMINATION

RIZA KARABAĞ

[Doktora Öğrencisi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
PhD. Student, Ondokuzmayıs University, Graduate School of Social Sciences.
rizakarabag@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-6163-7812>]

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 06 Mayıs/May 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 11 Aralık/December 2019

Yayın Tarihi / Published: 16 Aralık/December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Yıl / Year: 2019 *Sayı – Issue:* 47 *Sayfa / Pages:* 531-565

Atıf/Cite as: Karabağ, Rıza. “Öğretmenlerin Dinî Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi- Various Facets of Teachers' Religious Attitudes: An Examination”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 47 (Aralık-December 2019): 531-565.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.560895>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Öğretmenlerin Dinî Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Öz: Bu araştırmanın amacı, dinî tutum bağlamında öğretmenlerin; dinî grup, sendikal ve siyasal yaklaşım farklılıklarının geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutumlara etkisini ampirik verilere dayandırarak tespit etmek ve elde edilen verileri din sosyolojisi sistematığı açısından değerlendirmektir. Betimsel nitelik taşıyan araştırma, survey (alan taraması) tipi bir araştırma modeli kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın evrenini Haziran 2015’de Amasya ili Merzifon ilçesi sınırları içinde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilkököl, ortaokul ve liselerde görev yapan 909 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada, “Dinî tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde çapraz tabloların yanı sıra anova, ve kuruskal vallis testlerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre: Öğretmenlerin kişisel, mahallî ve yetişme tarzı farklılıkları nedeniyle toplumumuzda yaşanan hızlı ve etkili sosyo-kültürel değişim ve dönüşüm sürecinden farklı düzeylerde etkilendikleri, muhafazakâr yönelimler yanında, modern liberal yönelimlerin tesiri altında kaldıkları; araştırmada kullanılan değişkenler açısından sergiledikleri dinî tutumlarda her iki kültürün hâkim unsurlarını kişiliklerinde taşıdıkları görülmektedir.

532

OMÜİFD

Anahtar Sözcükler: Din Sosyolojisi, Dinî Tutum, Geleneksellik/Muhafazakârlık, Liberallik, Dinî Grup, Sendika, Siyasal Yaklaşım.

Various Facets of Teachers’ Religious Attitudes: An Examination

Abstract: Seeking to perform a systematic assessment of the data collected, this study uses empirical evidence to determine the effect of traditional/conservative and liberal religious attitudes on the differences between teachers’ religious groups, perceptions toward workers’ unions, and political approaches. Being descriptive in nature, this study adopted a survey-type research model whose universe consisted of 909 teachers employed in primary, middle, and high schools located within the borders of Merzifon,

* Bu makale, Rıza Karabağ’ın “İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Din Anlayışı: Merzifon İlçesi Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. This article, was produced Rıza Karabağ’s master’s thesis titled Religious Understanding of the Teachers working in the Primary and Secondary Educational Institutions: Sample of Merzifon.

Amasya (Turkey) under the jurisdiction of Turkey's Ministry of National Education in June 2015. The Religious Attitude Scale was used in the study. In the analysis of the data, ANOVA and Kuruskal Vallis tests were used besides cross-tabulation. The findings revealed that teachers' personal and regional differences as well as their upbringing impacted the degree to which they were affected by the dramatic and rapid socio-cultural changes and transformations occurring in Turkish society, that they were affected by both conservative and liberal tendencies, and that their personalities exhibited elements from both dominant cultures when their religious attitudes were examined in light of the variables used in the study.

Keywords: Sociology of Religion, Religious Attitude, Traditionalism-Conservatism, Liberalism, Religious Group, Union, Political Approach.

Giriş

Din; tarih boyunca insanları mutlak etkisi altına almış, toplumun biçimlenmesinde, toplumsal kurumların oluşumunda ve şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Son yüzyılda, modernleşmenin çeşitli yollarla dikte ettiği seküler yaşam biçimleri, insanların hayat felsefelerini ve gündelik yaşamı önemli ölçüde etkilemekte ve fertlerin dinle olan ilişkileri de sürekli olarak yeniden şekillenmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018: XIX). Bu bağlamda dinî saiklerin, düşüncelerin ve kurumların, teşkilat ve tabakalaşma üzerindeki karşılıklı etkisini, değişme/istihale gibi dinamik süreçleri dikkate almadan toplumsal yapıları tahlil etmek imkânsızdır. Böylece toplumda oluşan dinî grup, eğitim teşkilatı gibi yeni dinî ve toplumsal şekilleri ve müesseseleri anlayabilir; toplumsal yapı üzerinde oynadığı role kıymet biçebiliriz. Akabinde, dinamik değişme ve istihale faktörlerinin dinî şekiller ve müesseseler üzerindeki etkilerinin sonuçları incelenebilir (Wach, 1995: 261-262). Buna bağlı olarak Türkiye'de dinî hayat, gündelik yaşama yansımaları, insan davranışlarındaki etkileri vb. bağlamlarda, çok sayıda siyasi ve sosyolojik araştırmaya konu edilmektedir.

Bu perspektiften; sistemin bir organı olan dinin farklı toplumsal yapılarla ilişkisi eğitimsel, siyasi ve sosyo-kültürel kurumlardan etki-

lenme/etkileme derecesi ve biçimi, ferdin bu değişimden etkilenme düzeyi, dinî grup, sendikal ve siyasal değişkenler bağlamında ortaya çıkan dinî anlayış ve tutumlar, dikkate değer bir husus olarak belirmektedir. Aynı zamanda dinî düşünce, tutum ve davranışlar esasında oluşan anlayış, umumiyetle toplumdaki topluma ve özelden ise fertten ferde değişebilen, farklı psiko-sosyal dinamiklerin etkisiyle de dönüşebilen girift bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi de, hem zaman, mekan ve koşullar, hem de birey ve toplumların lokal-kültürel faktörleri işin içine katarak kendi anlayışları açısından dine bakmalarıdır (Freyer, 2013: 87; Günay, 2014: 230).

Sonuçta bireyin dinî düşünce, tutum ve davranış farklılığını etkileyen faktörler, yaşadığı ortam/kültür, akıl/bilgi düzeyi, siyasi kimliği ve dinî grup mensubiyeti gibi öğeler olarak sayılabilir (Türkdoğan, 2003: 53; Şimşek, 2009: 18). Bu araştırmada, sözü edilen faktörlerin öğretmenlerin dinî tutumunda farklılaşmalar oluşturabileceği varsayımından hareket edilmiştir. Bu çerçevede araştırma, toplumun bir parçası olup biçimlenmesinde önemli rol üstlenen öğretmenlerin, dinî tutumunu etkileyen faktörler üzerinde inceleme yapma amacındadır.

Dinî yaşamın kapsadığı alanlar ve geliştiği aşamalar gibi yoğunluğu/derinliği ve etki boyutu, bireylerin dinî tutumlarının bileşenleri ve diğer tutumları arasındaki uyum, dinî duygu, düşünce ve davranışları arasındaki ahenk farklılıkları arz edebilir. Ferdin, hangi tutumun etkisi altında kaldığı ve özellikle dinî tutumun sosyo-bilişsel yönü birbirinden farklı düzeylerde olabilir. Yani aynı dine inananlar, dinlerini aynı yoğunlukta/derinlikte yaşamayabilirler. Buna göre dinî yaşamın zihinsel görüntüleri ve bunların davranışlara yansımaları, yani dinin etki boyutu dikkate alınacak olursa en azından muhafazakâr, liberal, dogmatik, fanatik gibi dört farklı dinî tutum ve yaşayıştan bahsedilebilir. (Hökelekli, 1988: 76; Yapıcı, 2002: 100). Bu bağlamda araştırmanın sınırlılığı gereği geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutum ele alınacaktır. Zira dinî tutum ve yaşayışın tek boyutlu olmaktan ziyade birçok farklı (inanç, ibadet, bilgi, etki gibi) boyutları/görüntüleri vardır. Bu farklı görüntüler gerek İslam gerekse Hıristiyan-Batı kültüründeki toplumbilimciler (Glock ve Stark,

Weber, Arreat, Le Beras, Fichter, Kroh, Guittard, Gökalp, Köprülü, Taplamacıoğlu, Günay vb.) tarafından betimlenmiştir. Doğmatik ve Fanatik dinî tutum ve yaşayışlar gibi toplumbilimciler tarafından betimlenen görüntülerin her biri oldukça makro düzeyde bir alanı kapsadığından dolayı, dinî tutum ve yaşayışları bütün boyutları ile ele almak imkan dahilinde görülememektedir. Her biri farklı araştırmalara (makale, hatta tez) konu olacak kadar kapsamlıdır. Aynı zamanda geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutumun alanda en çok ilgi ve merak uyandırdığı, alanyazında ve araştırmalarda daha çok ön plana çıktığı/alan işgal ettiği söylenebilir. Ayrıca muhafazakârlık, liberallik kavramları modernite ile başlayan süreçte toplumu şekillendirmede daha etkili olduğu; insanların, kendilerinin ve diğerlerinin dünya görüşlerini belirtmek, bir tutumu betimlemek, bazan siyaseti (doktrini/ideolojiyi, iktidarı, muhalefeti) tanımlamak gibi çeşitli saiklerle gündelik hayatta sıklıkla kullandıkları söylenebilir. Bu çerçevede araştırma geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutum ile sınırlandırılmıştır.

Toplumbilimciler, Batı'da XVIII. Yüzyıl ile başlayan Fransız İhtilali, Sanayi

devrimi ve Aydınlanma sürecini modernleşme olarak tanımlanmış, bu sürecin dinî ve sosyo-kültürel alanlarda değişimi başlatıldığını belirtmişlerdir. Büyüyen/karmaşıklaşan yeni toplumun analizinin yapılması için, onu diğer toplum tipleriyle karşılaştırma ihtiyacı duymuşlardır. İki sınıflama yapılarak, sanayileşmiş modern toplum tipinin karşıtı olarak ideal geleneksel toplum tipi oluşturulmuş, geleneksellik ve modernlik tartışmaları başlamıştır (Sayın, 1994: 95).

Tartışmaların ana ekseninden biri olan Gelenek, toplumun önceki kuşaklardan sosyal miras olarak devralıp yaşadığı bütün sosyal, kültürel, dinî inanç, ilke, kurallar, değerler ve normları ifade eder (Coşkun, 2012:171). Din ile gelenek arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Din; insan, Allah ve toplum arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Gelenek ise; nesilden nesile aktarılan bilgi, düşünce ve davranışlardır (Taş, 2005: 184). Dolayısıyla geleneksel toplumda dinin en temel toplumsal işlevlerinden

birisi geleneği korumaktır. Bu temel işlev de muhafazakârlık olarak tanımlanabilir (Günay, 2014: 395-396).

Bu bağlamda muhafazakâr dindar; gündelik yaşamında dinî inanç ve tutumları fazlasıyla yer alan , inançlı ve kutsal metinlere oldukça saygılı (Kaya, 1998: 54-59; Kağıyıcıbaşı, 1988: 88-93; Peker, 1993: 90-91), dinî ritüelleri genelde uygulayan, kadercı bir yaklaşıma ve dindarlık anlayışına sahip bireylerdir. Bazıları geleneksel, bazılarıda kitabî dindarlık biçimlerine bağlıdır. Üst ve alt dinî kimliklerine bağlı ve hassastır. Fertlerin ana tutumunu dinî duygu/düşünceleri şekillendirdiği için yaşam tarzlarını belirleyen önemli faktörlerden birisi de dindir. Seküler söylemleri dine, dinî inanç ve kimliklerine tehdit olarak görmedikleri sürece, laik yaşama ve düşüncelere ait dünya görüşlerine, diğer dinî gruplara ait görüşlere son derece saygılıdır (Yapıcı, 2002: 102). Modern dünyanın yaşadığı buhranların sebebini manevî değerlerden uzaklaşma olarak algıladıkları için, manevî değerlerin dejenerasyonu konusunda tedirginlikleri, onları aşırı liberal, pozitivist/materyalist görüşlere bir tavır alışa ve dinî/millî değerleri daha fazla muhafaza etmeye yöneltmektedir. Bu durum onlarda “mevcut yapıyı koruma” refleksi ve dolayısıyla “müdahalecilik” olarak belirmektedir (Erkal, 1998: 84-86). Bu manada muhafazakârlar geleneksel din ve dünya görüşüne sahiptir. Fakat bu gelenekçilik yenileşmeye ve değişime karşı değildir. Zira her yenilik kabullenildiğinde gelenekleşmiş demektir (Günay, 1997: 84). Dinî zeminde modern/yeni fikirlere, söylemlere mesafelidir. Ama ikna edildiklerinde kabullenebilecekleri de söylenebilir. Sadece radikal ve hızlı değişim/dönüşümlerin belirsizliği ve sıkıntularına olan kaygıları haricinde, toplumsal sonuçları olumlu/faydalı olduğu sürece yenileşmeye ve değişmeye temelde karşı olmayıp, bazen destek de olmaktadır. Siyasi görüş olarak Sağ blokta yer aldıkları gibi, gerici de değillerdir (Erkal, 1988: 81-82). Çocuklarına iyi bir din eğitimi aldırarak isteyen, resmi okullarda aldırılmayı yeğleyen ve yaz Kur’an kurslarıyla destekleme eğiliminde olan görüşe sahiptirler (Erkal, 1988: 87; Yapıcı, 2002: 102-103).

Modernizmin dinamiği olan Aydınlanma düşüncesi, temel bir öge olarak ilerleme fikrine dayanmakta, tarih ve gelenekten kopmayı hedeflemektedir (Harvey, 1997: 26). Bu bağlamda Harvey Jürgen Habermas'ın "modernite projesi" olarak ifade ettiği XVIII. yüzyılda beliren bu projeyi, aydınlanma düşünürlerinin "nesnel bilimi, evrensel hukuk ile ahlakı ve kendi ayakları üzerinde duran sanatı, kendi iç mantıkları temelinde geliştirme" yönünde gösterdikleri olağanüstü düşünsel bir çaba olarak betimlemektedir. Dolayısıyla, bir çok bireyin, özgür/yaratıcı çalışmalarıyla katkı yaptığı bilgi birikiminin, "insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi" yönünde kullanılması olarak amaçlandığını vurgulamaktadır (Harvey, 1997: 25). Sonuçta modernitenin, XVII. yüzyılda Avrupa'da Coğrafi keşifler, Sanayi devrimi, Rönesans/Reform hareketleri ve Aydınlanma düşüncesiyle başlayan ve sonra tüm dünyayı etkisi altına alan bir toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi (Giddens, 1998: 90); "genel olarak bir uygarlığın, kendi gelişmesi içinde en son ulaştığı hayat tarzı" (Bolay, 1996: 282-283) olduğu söylenebilir.

Modernitenin etkisiyle aydınlanma düşüncesinin neticesinde ortaya çıkan liberalleşme, XVI./XVII. yüzyılda aristokrasi ile burjuvazi arasındaki çıkar çatışmasında ortaya atılan ve zamanla değişimlere uğrayan ideolojidir (Kukathas, 2005: 19; Kışlalı, 1991: 173). Bireyselleşmenin ve kişiliğin tam gelişmesi için bireysel özgürlüklerin/eşitliğin peşine düşmüş (Kahen, 1992: 5) toplumda tüm bireylerin ideolojisi ve savunucusu olma özelliğini taşımıştır (Kukathas, 2005: 26). Dolayısıyla Liberalizmin: Siyaset, ekonomi, dinî ve kültürel hayatın farklılığını savunarak, plüralist bir toplumun kurulmasını amaç edinmiş bir fikirler manzumesinin toplamı (Holden, 2007: VII-VIII) olduğu söylenebilir.

Liberaller fertlerin kendini gerçekleştirebilmesi ve kişiliğini oluşturabilmesi için, müdahaleden korunması gerektiğini (Erdoğan, 2006: 44) savunarak, devletin/toplumun ferde, belli bir dinî inancı, yaşam tarzını, ve buna benzer kalıplaşabilecek durumları kabul ettirmesine karşıdır. Dolayısıyla toplumsal, dinsel ve her türlü baskıyı reddederek, hoşgörü ve

saygı çerçevesinde bireylerin serbest olmalarını istemiştir (Appiah, 2001: 312).

Liberal düşünce, dinin gereklerinin ifa edilmesinde kişilerin özgürce hareket edebilmesini savunur. Bu bağlamda Liberal Dindar: Umumiyetle inançlı ve kutsal metinlere saygılıdır. Fakat ana tutumlarının oluşmasında dinî duygu ve düşüncelerin etkisi genellikle yoktur. Dolayısıyla günlük yaşamlarında dinin etkisini pek fazla hissetmez ve önemsemezler. İnançlarında samimi olanların yanında olmayanlar da vardır. İbadetleri yapanlar olduğu gibi, bu konuda gerekli hassasiyeti göstermeyenler de mevcuttur. Umumiyetle üst ve alt dinî kimliklerine bağlıdır. Dinin toplumsal hayata müdahalesini ve dinî problemlerde ayrıntıya girmeyi sevmez. Bazıları geleneksel inançlara bağlıyken, geneli bu tür dinî anlayışları eleştirebilir. Eleştiride radikalliğe kaçmaz ya da fundamentalist/selefi tutum takınmaz (Yapıcı, 2002: 101). Dinî konulardaki yeni fikirleri rahatlıkla kabullenebildikleri için, yeni şeyler öğrenmeye meraklı ve değişime açık anlayışa sahiptir (Leyens v.dğr., 1996: 56). Genelde temel kutsal metinlerin günümüz koşullarında yeniden yorumlanmasını savunanları olduğu için, Liberal dindarların daha çok modern dindar kategorisine daha yakın oldukları söylenebilir. İnsanların dinî yönden liberal bir görüntü içinde olmaları onların ahlaki, ekonomik, siyasî, cinsel vb. konularda liberal olduklarını göstermeyebilir. Zira bazıları bu konuların birinde daha tutucu da olabilir. Onların ana tutumlarını siyasal, ırkî, iktisadî gibi olgular da oluşturabilir (Yapıcı, 2002: 100-101). Bu bağlamda Liberallerin ana tutumlarını din oluşturmadığı için, Günay'ın tiplemesine göre "laik dindar" kategorisinde de değerlendirilebilir. Bu niteliklerinden ötürü diğer din bağlılarına hoşgörülüdür. Zira serbestliği savunan, müdahaleye karşı olan liberaller geniş fikir hürriyetine sahiptir (Erkal, 1988: 87; Günay, 1999: 265; Yapıcı, 2002: 101-102).

Bu çerçevede araştırmada dinî tutm bağlamında geleneksellik/muhafazakârlık kavramı: Sosyokültürel, ahlaki, geleneksel ve dinî değerleri idrak eden, bu değer yargılarıyla zihniyet dünyasını biçimlendiren ve yaşayış tarzlarında geleneksel norm ve değerleri sergileyen gele-

neksel dindar kategorisindeki bireyleri ifade etmektedir. Bunun yanında, geleneksel değer yargıları ile toplumun kültür ve değer yargılarının geleneksel şifrelerini zihniyet dünyasında muhafaza eden, toplumun birlik ve bütünlüğünü koruma anlamında mühim bir işlevi yerine getiren muhafazakâr dinî tutuma sahip fertleri betimlemektedir. Bunun aksine liberalizm kavramı ise, geleneksel kültürel değerleri muhafaza ederken yaşanan çağa uyumlu hale gelmek noktasında, modern kültürün işlevsel hale getirdiği kültürel değerleri benimseyen, kültürel sorunların tesiri ve yönlendirmesinden etkilenen, küreselleşmiş dünyanın ürettiği küresel kültürün etkilerinden nasiplerini alan fertleri ifade etmektedir. Ayrıca liberalizm müdahaleye karşı serbestliği savunan, dinin toplumsal hayata müdahalesini pek hoş karşılamayan, temel tutumlarını oluşturmada dinî duygu ve düşüncelerin tesirinden uzak, yaşam tarzlarını şekillendirmede dinin etkisini pek fazla hissetmeyen/önemsemeyen ve modern dindar kategorisine daha yakın duran liberal dinî tutuma sahip bireyleri betimlemekte kilit tanımlayıcı kavram olarak ele alınmaktadır.

1. Dini Grup Mensubiyeti Ve Din

Dinî grubu, sosyal grubun özel bir türü olduğunu ifade eden Sosyologlar, organik bağ ile dinî bağların birbirine çakıştığı “tabii dinî gruplar” ve grup bağına sağlayan temel rabitanın sadece dinî bağ olduğu “dinden doğan gruplar” şeklinde iki ana kategoride incelemektedirler. Dinden doğan gruplar, ana dinî bünye (İslam, Hristiyanlık gibi) içerisinde ikaz, itiraz ve protestolarla bid’atlara karşı çıkıp asli şekillere dönüşü savunma, teşkilat ve yönetim mesellerinde ihtilafa düşme, dinin vazettiği ahlaki ve sosyal davranış kurallarını reformist ve akılcı yorumlama, dindarlığı daha bir züht ve takva ile yaşamayı hedef edinme, akîdevi ve pratik konuları farklı yorumlama ve uygulama gibi saiklerle ortaya çıktığı söylenebilir. Gevşek yapı ve teşkilata sahip zühd ve takva hareketi, daha düzenli yapı ve teşkilata sahip ihvan birliği, bir tarikat, bir mezhep veya bağımsız bir dinî grup, yahut alt grup şeklinde teessüs ettikleri ifade edilebilir. (Günay, 2014: 261, 296-303; Frayer, 2013: 93-97)

Mezhep, İslâm tarihinde sosyal, siyasî, ekonomik sebeplerle ve dinî tutum ve yaşayıştaki farklılaşmaların kurumsallaşması sonucu beliren dinî nitelikli oluşumlar, dinin anlaşılma biçimleri ile ilgili tezahürlerdir (Onat, 2002): 236). Aynı zamanda mezhep bir takım siyasî, ictimai, iktisadi ve diğer hadiselerin tesirlerinin, mezhep kurucusu sayılan insan ile ona uyanlardaki fikrî, dinî ve siyasî tezahürü olduğu söylenebilir (Fığlalı: 1985: 5-7).

XI-XVI. asırlar arasında Anadolu'da gelişmeye başlayan Alevilik, XVI. yüzyılda Çaldıran Savaşı sonrasında, Osmanlı Safevi çatışmasının ardından Bektaşî hareketinde bir bölünme gerçekleşmiş, başlangıçta, Anadolu halk dinî gibi görünen bu hareket Bektaşilik ve karşımıza Kızılbaşlık olmak üzere ikiye bölünmüştür. Tezyif ve tahkir ifade eden Kızılbaş (Turan ve Yıldız, 2008: 21) ifadesi tarihi bir dönüşüm geçirerek 19-20. yüzyıldan itibaren Anadolu Aleviliği ismi ile anılmaya başlanmıştır (Melikoff, 1999: 22). Günümüz Türkiye'sinde Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde yerleşik hayat sürdüren bu zümreler kendi örf ve anelerini sürdürmeye çalışan bir tarikat hüviyeti taşımaktadır. Ayrıca bu zümrelerde inanç birliği olmakla birlikte farklı coğrafyalarda bulunmanın getirdiği ibadet ve ritüellerde bir takım farklılıklar gözlemlenebilmektedir.

Bu çalışmada öğretmenlerin dinî inanç grubu mensubiyetlerinin, kendileri tarafından tanımlanması istenmiştir. Katılımcıların kendilerini; Sünni, Hanefi, Alevi ve Şafii olarak tanımladıkları görülmektedir. Hanefilik ve Şafiilik Sünni gelenekten geldiği ve Türkiye'de Aleviliğe nisbetle Sünnilik kavramsallaştırması olarak yaygın bir kullanım alanı bulduğu için, bu iki farklı tanımlama (Hanefi ve Şafii) Sünni kategorisi altında toplanmıştır. Şia geleneğinden gelen ve onun Anadolu versiyonu olarak da tanımlanabilecek olan yoruma Alevilik ve bu grubun mensuplarına da Alevi denilmekte olup, bazı yörelerde de Bektaşî vb. kimlik tanımlamaları yapılmaktadır.

2. Siyasal Yaklaşımlar Ve Din

Din ve siyaset ilişkileri, insanlık tarihi boyunca tartışılan bir konu olmuştur. Bu tartışmalar din kurallarının devlet yönetiminde kaale alınıp/alınmamasıyla, siyasi/seçim kararlarında dinî faktörün etkisini ortaya koymasıyla yakından ilgilidir. Farklı dinî grup mensuplarının siyasi tercih tutumu için yön gösterici faktörlerden bazıları, dinî grubun sosyal mevkî ve kültür modellerinde dinin izleridir (Kehrer, 1992: 98). Türkiye'deki din ile siyaset arasındaki ilişkiler, konusu ve din fenomeninin siyasal hayattaki pozisyonu açısından hayli tartışılan konu olarak sürüp gelmiştir. Siyasal tutum/davranış ile dinî anlayış ve yaşayış arasındaki ilişki, devletin din konusundaki tavrına doğrudan bağlı değildir. Siyasal sistemin laiklik tercihi, bireyin siyasal görüşlerinde/tercihlerinde din faktörüne önem vermelerini yada farklı bir inanç ve tutuma sahip bireylerin bunu siyasal tercihlerine yansıtılmalarını engellemektedir (Köktaş, 1997: 252).

Toplumsal birçok kurumun belirli siyasal ve fikri oluşumların etkisinde kaldığı bilinmektedir. Bu anlamda incelenmesi gereken mühim kuruluşlardan birisi de memur sendikaları sayılabilir. Öğretmenlerin mesleğe giriş, hizmet öncesi ve içi eğitim standartları ile etik ilkelerin belirlenmesi/izlenmesi, özlük haklarının ve çalışma şartlarının düzenlenmesi/yileştirilmesi gibi birçok konuda yetkili olan sendikaların ulusal ve uluslararası düzeyde birçok mesleki kuruluşları, federasyon/konfederasyonları bulunmaktadır (Şahin, 2003: 287). Türkiye'de öğretmenler, meslek kuruluşları yönünden büyük tecrübeye sahiptir ve tarihi 1908'e kadar (Encümen-i Muallimin) uzanmaktadır. Sendikaların gelişim seyri içinde ve günümüzde belirli siyasi gruplarca kurulduğu/desteklendiği söylenebilir. Bu durumun, sendikaların mesleki, kültürel, sosyal, ekonomik hak ve menfaatlerini korumaya yönelik çalışmalar gibi olumlu katkılarının yanında, öğretmenleri siyasi kamplara ayırdığı ve ideolojik faaliyetlere yönelttiği gibi eleştirilere de neden olduğu ifade edilebilir. (Özdemir v.dğr., 2004; 39).

Bu çerçevede dinî tutum ile, siyasi köken ve oy verme tercihleri arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla araştırmada bireyin siyasi tercihlerinde başka etkenlerin yanında, inandıkları dinin, dinî tutumun, ya da dinî grup aidiyetinin, siyasi kökenin bir faktör olarak etkisinin ortaya konulması veya bu faktörler öğretmenlerin oy verme tercihlerine hangi düzeyde aksettığının, rolü/etkeni olduğunun ve geleneksel/muhafazakar, liberal tutumlara ne seviyede yansıtığının belirlenmesi oldukça ehemmiyetlidir. Ayrıca sendikal üyeliğin zikredilen (dinî, dinî grup, siyasi, muhafazakar ve liberal tutumlar) faktörler ile ilişkisinin değerlendirilmesi önemlidir.

Ülkemizde din sosyolojisi alanında birçok ampirik çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak ilgili literatür incelendiğinde, hem öğretmenler özelinde, hem halka yönelik dinî ve siyasal yaklaşımlar bağlamında sınırlı sayıda araştırma bulunduğu anlaşılmaktadır (Doğan, 2007; Köktaş, 1993; Öz, 2013; Yılmaz, 2016; Çarkoğlu - Toprak, 2006; Yılmaz, 2007). Bu araştırmanın, dinî tutum ile , dinî grup, sendikal ve siyasal yaklaşımlar arasındaki ilişkilerin öğretmenler özelinde çözümlemesi bakımından alana katkı sağlaması beklenmektedir. Kaldı ki toplum statik değil, dinamiktir. Sürekli değişmektedir. Özellikle günümüz postmodern iletişim çağında, küreselleşmenin de etkisiyle toplumlararası etkileşimin artması ve buna paralel olarak değişimin hızında görülen artış, etkisini en çok eğitim kurumlarında göstermektedir. Ayrıca eğitim kurumlarına, toplumun dönüştürülmesi ile ilgili bir misyon yüklenmiştir. Dolayısıyla bu önemli misyon, eğitimcilerle ilgili din sosyolojisi alanında yapılacak araştırmaların önemini de artırmaktadır. Bu sebeple eğitim kurumlarının başat ve temel aktörleri olan öğretmenler üzerine yeni bilimsel araştırmaların yapılması önem arz etmektedir.

3. Araştırmanın Konusu Ve Amacı

Araştırma yukarıda ele alınan kavramsal çerçevede, din siyaset ilişkisi bağlamında, bireylerin dinî grup mensubiyetleri, sendikal aidiyetleri, siyasi kimlikleri ve oy tercihleri ile dinî tutumları arasındaki ilişkilerin belirlenmesini ve öğretmenlerin dinî tutumlarının siyasal ve sendikal

tercihlerine nasıl yansıdığını, aynı zamanda sözü edilen kimliklere sahip olan bireylerin dinî tutumunda nasıl bir yansıma ve görüntülere sahip olduklarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, öğretmenlerin dinî tutumunu çözümlemeyi amaçlayan bu çalışma, teorik ve uygulamalı iki bölüme ayrılmıştır. Önce din, modernlik, liberallik, geleneksellik etkileri çerçevesinde din-toplum ilişkileri; dinî tutumu bağlamında sosyo/kültürel, dinî grup ve siyasi arka planlarıyla ilgili kavramsal bir tartışma yapılmıştır. Ampirik bir araştırma olan bu çalışmanın uygulama bölümünde ise, öğretmenlerin dinî tutumlarında dinî grup ve siyasi değişkenler bağlamında ortaya çıkan geleneksel ve liberal görüntüler konu edilmiştir. Postmodern çağın etkisiyle büyük bir ivme kazanan dönüşüm süreciyle, günümüz toplumunda ve öğretmenler özelinde dinî grup ve siyasi yapıda nasıl bir farklılaşma olduğu tahlile muhtaç elzem konular arasındadır. Bu nedenle katılımcıların dinî tutumları ana konusu çerçevesinde konu edilen dinî grup, sendikal ve siyasal yapının, yine öğretmenlerin sosyal-gündelik hayatlarına olan tezahürleri bu araştırmanın konusu dâhilindedir.

Öğretmenlik, toplumun geleceğini olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecek olan ve “bütün bir toplum onların eseridir” denilebilecek kutsal bir meslektir. Milyonlarca öğrencisi ve çocukların ikinci anne ve babası olan, örnek alınan, hayatı öğrenen ve öğreten, kendini yenileyen, cehalet karanlığına ışık tutan öğretmenler, toplumların çağdaş bir medeniyet kurmaları yolunda sarf edilen çabada en büyük paya sahiptir. Fedakârlık ve özverileri ile vatana millete hayırlı bireyler yetiştiren, milletlerin ruh ve karakterini şekillendirmede etkin rol oynayan, ülkenin geleceğine yön verecek/işaa edecek olan nesilleri yetiştiren ve onların rol modelleri olan bir eğitim ordusunun araştırma problemine dahil edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Büyük bir etkileşim, değişim ve dönüşüm sürecinin yaşandığı; tecrübelerin, işlev ve rollerin, dünya görüşlerinin, pratiklerin, örgütsel yapı, norm, değer ve fikirlerin farklılaştığı çağımızda; toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerden etkilenen, toplumun büyüyen ve karmaşıkla-

şan yapılarında var olmaya çalışan, dinî anlayış ve yaşayışın farklılaşmış olarak vuku bulacağı kesimlerden biri de hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Bu çerçevede öğretmenler de toplumun bir parçası olduklarından dolayı, bir bütün olarak toplumun sosyal ve kültürel yapısından soyutlanamazlar. Bununla birlikte kültürü, yaşam tarzı, hayat felsefesi, dünya görüşü, ailesi, sosyal çevresi ve yaşam alanları olan öğretmenlerin, kendine özgü duyguları ve dünyaları vardır. Bu araştırmanın problem durumunu, öğretmenlerin dinî tutumlarını ortaya koymak oluşturmaktadır. Aynı zamanda ülkenin geleceğine yön verecek/iş a edecek olan nesilleri yetiştirecek bir meslek kesiminin araştırma problemine dahil edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın temel problemi şöyle ifade edilebilir: Öğretmenlerin dinî grup, sendikal ve siyasal yaklaşımlar zemininde dinî tutumunda ortaya çıkan geleneksel/muhafazakâr ve liberal yansımalar/görüntüler nelerdir? Ne düzeydedir?

544

OMÜİFD

Bu temel probleme bağlı olarak araştırmada aşağıdaki temel hipotezler test edilmiştir:

1. Dinî grup mensubiyetinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.
2. Sendikal üyeliğin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.
3. Siyasi kimliğin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.
4. Milliyetçi görüşü benimseyen bir partiye oy verme durumunun, liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.
5. Sosyal demokrat görüşü benimseyen bir partiye oy verme durumunun, liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.
6. Dine önem veren bir partiye oy verme durumunun, liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.

7. Millî ve muhafazakar bir görüşü benimseyen partiye oy verme durumunun, liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.

8. Sosyal ve ekonomik programına güvenilen bir partiye oy verme durumunun, liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi vardır.

4.Yöntem

4.1. Araştırma Modeli

Sosyolojik olarak mesleki bir grubun incelendiği betimsel nitelikteki bu araştırmada, survey (alan taraması) tipi bir araştırma modeli kullanılmıştır. Betimleyici tarama modelleri geçmişte, bugün ya da belli bir süreçte var olan olayları, durumları ve olguları ortaya koymaya yönelik yaklaşımlardır. Var olanı değiştirmeye ya da etkilemeye çalışmadan olgunun bilimsel portresinin ortaya konulması sürecini içermekte; nelerden oluştuğunu ve neler ile ilişkili olduğunu sorgulamaktadır (Karasar, 1999: 77).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Amasya ili Merzifon ilçesinde Haziran 2015’de Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokul, ortaokul ve liselerde çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Merzifon’da Haziran 2015’de ilkokul, ortaokul ve liselerde çalışan toplam öğretmen sayısı 909 ‘dur (Merzifon İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü, 2015). Okulların coğrafi dağılımlarının geniş olması nedeniyle dönüt sayısının düşük olma riskini azaltmak için araştırmada örneklem alma yoluna gidilmeyerek evrenin tamamı üzerinde çalışılmış ve araştırma evreni, çalışma evreni olarak kabul edilmiştir.

Amasya Millî Eğitim Müdürlüğünden anket kullanım izni alındıktan sonra çalışmanın pilot uygulaması kapsamında 310 öğretmene anket uygulanmış ve yönergeye uygun olarak doldurulan 302 anket üzerinden analiz yapılmıştır. Asıl uygulama kapsamında ise, 599 öğretmene anket dağıtılmıştır. Geri dönen 470 anketin yönergeye uygun olarak doldurulan

457'si istatistiksel analize tabi tutulmuştur. Eksik ya da hatalı veri girişi yapılan 13 form değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tarihi açıdan Merzifon ve civarı Türkiye'de Alevi Bektaşî kültürünün en yaygın rastlandığı bölgeler arasındadır. Ayrıca coğrafi konumu itibarı ile kendi ölçeğinde gelişen tarım, ticaret ve sanayisiyle bir ekonomik çekim merkezi olması, kozmopolit bir kültürel çeşitlilik sağlamaktadır (Uğurlu, 2018: 3-6; Bahtiyar Karadeniz, 2017: 134-136). Araştırma evreninin Merzifon olarak tespitinde, şehrin tarihi ve kültürel bağlamda sosyo-kültürel ve sosyoekonomik zenginliği önemli bir belirleyici neden olmuştur.

4.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak Doğan (2007: 5-7) tarafından geliştirilen, dinî tutumun oluşmasına etki eden faktörler ve onların belirlenmesini ölçen, liberal dinî tutum ve geleneksel dinî tutum olmak üzere iki faktörden oluşan, likert tipinde hazırlanan "Dinî Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

Dinî Tutum Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması için Merzifon'da görev yapan 310 öğretmene ön uygulama yapılmıştır. 599 öğretmene ise asıl uygulama yapılmıştır. Anketin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ($\alpha=,87$) olarak tespit edilmiştir. Psikolojik bir test için güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması, testin güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2007: 167).

Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin ve çapraz tabloların yanı sıra, veri dağılımının normal ve homojen olduğu değişkenler için parametrik testlerden tek yönlü varyans analizi (ANOVA), normallik ve homojenlik varsayımının karşılanmadığı değişkenler için ise parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Veriler SPSS 15 paket programı ile analiz edilmiştir.

5. Bulgular Ve Yorum

5.1. Öğretmenlerin Dinî Tutumuna Göre Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, öğretmenlerin ait olduğu dinî grup mensubiyetleri, sendikal ve siyasal yaklaşımları ile dinî tutumları arasındaki ilişkiler analiz edilerek bulgular paylaşılmıştır.

Tablo 1: Dinî Grup Mensubiyetine, Sendikal Üyeliğe ve Kendini Nasıl Tanımladığına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Dinî Grup Mensubiyetine Göre Sıra Ortalamaları			x ²	SD	P			
	Sünni (n=360)	Alevi (n=21)	Dinî grup belirtmeyen (n=76)						
Geleneksel/ Muhafazakâr	247,68	120,79	170,43	36,272	2	.000*			
Liberal	210,93	338,55	284,33	34,546	2	.000*			
	Kendini Nasıl Tanımladığına (Siyasi Kimliğine) Göre Sıra Ortalamaları						x ²	SD	P
	Liberal (n=22)	Muhafazakâr n=108)	Sosyal Demokrat (n=79)	Milliyetçi/ Ülkücü (n= 61)	Milliyetçi/ Muhafazakâr (n=109)	Diğer (n=39)			
Geleneksel/ Muhafazakâr	261,30	257,93	118,78	223,41	227,87	156,85	76,731	5	.00*
Liberal	233,64	169,79	305,70	196,85	170,55	239,62	77,104	5	.00*
	Sendikal Üyeliğine Göre Sıra Ortalamaları					x ²	SD	P	
	Üye değil (n=107)	Eğt. Sen (n= 43)	Türk Eğt. Sen (n=122)	Eğt. Bir Sen (n= 139)	Diğer (n=20)				
Geleneksel/ Muhafazakâr	195,98	147,72	208,96	256,49	166,67	32,046	5	.000*	
Liberal	229,51	334,35	213,67	180,02	209,33	57,491	5	.000*	

*p < .05

Öğretmenlerin Dinî Grup Mensubiyetine Göre Dinî Tutumu

Tablo 1’de öğretmenlerin dinî grup mensubiyetine göre test sonuçları incelendiğinde, geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutum temeline gruplar arasında anlamlı bir fark ($\chi^2=34,546$; $p < .05$), ($\chi^2=36,272$; $p < .05$) olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, esasında muhafazakârlık tutumları değerlendirildiğinde; Sünnilerin, Alevilere göre daha yüksek düzeyde muhafazakâr dinî tutuma sahip olduğu söylenebilir. Liberal dinî tutumda ise; Aleviler’in, Sünnilere göre daha yüksek düzeyde liberal dinî tutuma sahip olduğu görülmektedir. Buna göre “dinî grup mensubiyeti-

nin dinî tutumlara etkisi vardır” şeklinde düzenlenen hipotezin her iki (liberal ve geleneksel/muhafazakâr) dinî tutum esasında doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Arslantürk, araştırmasında: Sünni ve Alevi olanların İslam Dinine bakış açılarında bazı farklılıklar olsa da, temelde İslam inancını temsil etmekte olduklarını ifade etmiştir (Arslantürk, 1998: 76). Arslantürk’ün, her iki dinî grup mensupları arasında İslam Dinine bakış açılarında bazı farklılıkları tespit etmesi ile, bu çalışmada her iki dinî grup mensupları arasında muhafazakar ve liberal tutumların farklılık göstermesi arasında benzerlik olduğu görülmektedir. İslama bakış açısı farklılığının tutumlara da yansıdığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin Kendini Nasıl Tanımladığına (Siyasi Kimliğine) Göre Dinî Tutumu

548 Tablo 1’deki kendini nasıl tanımladığına (siyasi kimliğe) göre test
OMÜİFD sonuçlarında, her iki dinî tutum temelinde gruplar arasında anlamlı bir fark ($\chi^2=76,731$; $p< .05$), ($\chi^2=77,104$; $p< .05$) olduğu görülmektedir. Tablo’da liberal ile muhafazakârların yüksek düzeyde geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara yöneldiği ve sosyal demokrat görüşü benimseyenlerin en yüksek düzeyde liberal dinî tutumlara yöneldiği söylenebilir. Milliyetçi/muhafazakârlar ile milliyetçi/ölkücülerin yüksek geleneksel/muhafazakâr dinî tutuma yöneldiği ve liberallerin yüksek düzeyde liberal dinî tutuma yöneldiği görülebilir. Bu durumda “siyasi kimliğin dinî tutumlara etkisi vardır” hipotezinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar esasında doğrulandığı söylenebilir.

Doğan araştırmasında, liberal ve geleneksel dinî tutum açısından yaptığı değerlendirmede: Liberal ve sosyal demokrat görüşteki öğretmenlerin liberal ve geleneksel dinî tutum puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu; ama muhafazakâr, milliyetçi/ölkücü, muhafazakar milliyetçi-milliyetçi muhafazakar ve dindar kimliktekilerin anlamlı derecede liberal ve geleneksel dinî tutumlarının düşük olduğu sonucuna ulaştığı söylenebilir (Doğan, 2007: 192-193)

Araştırmada muhafazakâr, milliyetçi muhafazakâr ve milliyetçi/ülkücü siyasi kökene sahip öğretmenlerin geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının yüksek, liberal dinî tutumlarının düşük; sosyal demokrat ve liberal siyasi kökene sahip öğretmenlerin ise liberal dinî tutumlarının yüksek, geleneksel/ muhafazakar dinî tutumlarının düşük olduğu görülmektedir. Doğan araştırmasında ise, muhafazakâr, milliyetçi/ülkücü ve milliyetçi muhafazakâr öğretmenlerin hem geleneksel/muhafazakâr ve hem de liberal dinî tutumlarının düşük; liberal ve sosyal demokrat siyasi kökene sahip öğretmenlerin hem liberal ve hem de geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının yüksek olduğu tespiti yapılmıştır. Dolayısıyla Doğan araştırması ile bu araştırma sonuçlarının örtüşmediği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin Sendikal Üyeliğine Göre Dinî Tutumları

Tablo 1'deki sendikal üyeliğe göre test sonuçlarında, her iki dinî tutum temelinde gruplar arasında anlamlı bir fark ($\chi^2=32,046$; $p < .05$), ($\chi^2=57,491$; $p < .05$) olduğu görülmektedir. Buna göre, katılımcıların dinî tutumları incelendiğinde; Eğitim Bir Sen üyelerinin, diğer sendika üyelerine göre anlamlı derecede yüksek muhafazakâr dinî tutum puanlarına sahip oldukları, Eğitim Sen üyelerinin ise liberal dinî tutumlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre "sendikal üyeliğin dinî anlayış ve tutumlara etkisi vardır." hipotezinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Dinî grup mensubiyeti, sendikal üyelik ve siyasi kimlik arasında çaprazlama değerlendirmeler yapılması, bu üç değişken arasında bir ilişkinin/bağın varlığı/yokluğu, var ise ne düzeyde olduğu açısından önemlidir. Sözelimi dinî grup mensubiyeti ve kendinî tanımlama arasında anlamlı bir bağın olma(ma)sı din, dinî grup, dinî tutum ile siyasal yaklaşım (siyasi kimlik) arasında organik bir bağın olduğunu/olmadığını açığa çıkarması yönüyle önemli görülmektedir. Aynı önem dinî grup mensubiyeti ile sendikal üyelik, sendikal üyelik ile siyasi köken arasındaki bağın ortaya çıkarılması açısından da söylenebilir. Aynı şekilde birbirlerinden dinî tutum ve davranışları bakımından ayrılabilen öğretmenler,

siyasi köken ve görüşleri, dinî grup ve sendikal aidiyetleri bakımından da farklılaşmakta mıdır? Bu çerçevede çapraz tablo sonuçlarının analiz edilmesine gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Tablo 2: Dinî Grup Mensubiyetine Göre Sendikal Üyelik İlişkisi Çapraz Tablo Sonuçları

Dinî Grup Mensubiyeti	Sendikal Üyelik					Total
	Üye Değil	Eğitim Sen	Türk Eğt. S.	Eğitim Bir S.	Diğer	
Sünni	78	27	102	121	17	345
	22,6%	7,8%	29,6%	35,1%	4,9%	100,0%
Alevi	8	5	4	4	0	21
	38,1%	23,8%	19,0%	19,0%	,0%	100,0%
Belirtmeyen	21	11	16	14	3	65
	32,3%	16,9%	24,6%	21,5%	4,6%	100,0%
Toplam	107	43	122	139	20	431
	24,8%	10,0%	28,3%	32,3%	4,6%	100,0%

* $p < .05$

550
OMÜİFD

Tablo 2’de dinî grup mensubiyetine göre sendikal üyelik dağılımlarını görmek için test sonuçları değerlendirildiğinde, Sünniliğe bağlı olanların genelde Eğitim Bir Sen ve Türk Eğitim Sen üyesi oldukları anlaşılmaktadır. Alevi mensubiyettekilerin ise Eğitim Sen, Türk Eğitim Sen ve Eğitim Bir Sen Sendikaları arasında yaklaşık olarak eşit diyebileceğimiz oranlarda bir dağılımın olduğu görülmektedir. Sendikalara üye olmayanların genelinin Sünni öğretmenler olduğu tablodan yansımaktadır

Tablo 3: Dinî Grup Mensubiyetine Göre Kendinî Tanımlama İlişkisi Çapraz Tablo Sonuçları

Dini Grup	Kendini Tanımlama (Siyasi Kimlik)						Toplam
	Liberal	Muhafazakâr	Sosyal Demokrat	Milliyetçi/Ülkücü	Milliyetçi/Muhafazakar	Diğer	
Sünni	19 5,6%	95 28,0%	48 14,2%	53 15,6%	99 29,2%	25 7,4%	339 100,0%
Alevi	1 5,0%	3 15,0%	13 65,0%	1 5,0%	1 5,0%	1 5,0%	20 100,0%
Belirtmeyen	2 3,4%	10 17,2%	18 31,0%	7 12,1%	9 15,5%	13 20,7%	58 100,0%
Toplam	22 5,3%	108 25,8%	79 18,9%	61 14,6%	109 26,1%	39 9,4%	418 100,0%

*p < .05

Tablo 3'deki, dinî grup mensubiyetine göre kendinî tanımlama dağılımlarının tespiti için yapılan test sonuçlarında, Sünniliğe bağlı olanların daha çok Milliyetçi/Muhafazakar ve Muhafazakar oldukları, daha azı ise birbirine çok yakın oranlarda Milliyetçi/Ülkücü ve Sosyal/Demokrat siyasi kökene mensup oldukları anlaşılmaktadır. Aleviliğe bağlı olanların büyük çoğunluğunun Sosyal Demokrat siyasi kökene mensup oldukları görülmektedir. Dinî grup belirtmeyenlerin genelinde Sosyal Demokrat kökenli oldukları, daha azının ise Muhafazakar, Milliyetçi/Muhafazakar ve Milliyetçi/Ülkücü siyasi kökenli oldukları tablodan yansımaktadır.

Tablo 4: Kendinî Tanımlamaya (Siyasi Kimliğine) Göre Sendikal Üyelik İlişkisi Çapraz Tablo Sonuçları

Kendini Tanımlama							
Sendika	Liberal	Muhafazakâr	Sosyal Demokrat	Milliyetçi/Ülkücü	Milliyetçi/Muhafazakâr	Diğer	Toplam
Üye Değil	3 3,2%	23 24,5%	24 25,5%	11 11,7%	19 20,2%	14 14,9%	94 100,0%
Eğt. Sen	4 9,5%	5 11,9%	24 57,1%	1 2,4%	2 4,8%	5 11,9%	42 100,0%
Türk Egt. Sen	7 6,1%	19 16,5%	12 10,4%	37 32,2%	34 29,6%	5 4,3%	115 100,0%
Eğt Bir Sen	5 3,9%	44 34,4%	16 12,5%	8 6,3%	47 36,7%	7 5,5%	128 100,0%
Diğer	3 17,6%	6 35,3%	0 ,0%	2 11,8%	4 23,5%	1 5,9%	17 100,0%
Toplam	22 5,5%	97 24,3%	77 19,3%	60 15,0%	106 26,6%	33 8,3%	399 100,0%

*p < .05

Tablo 4'deki, siyasi kimliğine göre sendikal üyelik dağılımlarının tesbiti için yapılan test sonuçlarında, Eğitim Sen üyelerinin genelinin Sosyal Demokrat siyasi kökene mensup oldukları görülmektedir. Türk Eğitim Sen üyelerinin daha çok Milliyetçi/Ülkücü ve Milliyetçi/Muhafazakâr siyasi kökene, daha azının ise Muhafazakâr ve Sosyal/Demokrat siyasi kökene bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Eğitim Bir Sen üyelerinin Milliyetçi/Muhafazakâr ve Muhafazakâr siyasi kökenli oldukları, diğer sendikalara üye olanların, daha çok Muhafazakâr ve Milliyetçi/Muhafazakâr, azda olsa Liberal oldukları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin Oy Tercihine Göre Dinî Tutumu

Öğretmenlerin Milliyetçi Görüşü Benimseyen Partiye Oy Verme Durumuna Göre Dinî Tutumu

Tablo 5: Milliyetçi Görüşü Benimseyen Partiye Oy Verme Durumu ANOVA Testi Sonuçları

	Milliyetçi görüşü benimseme	N	X	SS	F	P	Farkın Kaynağı
Geleneksel/ Muhaazakâr	(1) Hiç	65	3,83	1,016	7,676	,000*	1. grup ile 5.,2., 3.ve 4. gruplar
	(2) Az	45	4,33	,552			
	(3) Orta	114	4,35	,518			
	(4) Çok	60	4,4094	,375			
	(5) Pek Çok	52	4,1362	,869			
	Toplam	336	4,2227	,715			
Liberal	(1) Hiç	65	2,2750	,943	,203	,937	
	(2) Az	45	2,2344	,90919			
	(3) Orta	114	2,1803	,79766			
	(4) Çok	60	2,2673	,84412			
	(5) Pek Çok	52	2,2701	,70736			
	Toplam	336	2,2353	,83449			

*p < .05

553

OMÜİFD

Tablo 5’de milliyetçi görüşteki partiye oy verme tercihinin bağlı geleneksel/muhafazakâr tutumlarını değerlendiren test sonuçlarına göre, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F=7,676$; $*p < .05$) tespitine karşın, Liberal dinî tutumlarda anlamlı bir fark ($F = ,203$; $*p < .05$); olmadığı ve kayda değer bir değişikliğin bulunmadığı görülmektedir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan Sheffe testine göre: Birinci grubun beşinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü grupla farklılaştığı görülmektedir. Buna göre geleneksel/muhafazakâr dinî tutuma sahip öğretmenlerin, milliyetçi görüşü benimseyen bir partiye hiç oy vermeyen grubunun dışında, çeşitli sıklıkta oy vereceğini belirten gruplarının yüksek düzeyde geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlara yöneldikleri söylenebilir. Dolayısıyla öğretmenlerin milliyetçi görüşteki partiye oy verme düzeyi arttıkça geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının yükseldiği, liberal dinî tutumlarının düştüğü söylenebilir. Bu sonuçlara göre “Milliyetçi görüşü benimseyen bir partiye oy verme durumu-

nun dinî tutumlara etkisi vardır.” şeklinde düzenlenen hipotezin geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulandığı ve liberal dinî tutumlar temelinde doğrulanmadığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin Sosyal Demokrat Değerleri Benimseyen Partiye Oy Verme Durumuna Göre Dinî Tutumu

Tablo 6: Sosyal Demokrat Değerleri Benimseyen Partiye Oy Verme Durumu ANOVA Testi Sonuçları

	Sosyal ve Demokrat Değerleri Benimseme	N	X	SS	F	P	Farkın Kaynağı
Geleneksel/ Muhafazakâr	(1) Hiç	82	4,3522	,55074	10,039	,000*	5. grup ile 4., 2., 3. ve 1.gruplar
	(2) Az	59	4,3021	,45290			
	(3) Orta	88	4,3261	,60835			
	(4) Çok	47	4,0989	,91772			
	(5) Pek Çok	40	3,5815	1,07566			
	Toplam	316	4,2004	,73942			
Liberal	(1) Hiç	82	1,9487	,65391	9,038	,000*	5. grup ile 4., 3., 2. ve 1.gruplar
	(2) Az	59	2,1331	,72227			
	(3) Orta	88	2,2872	,88098			
	(4) Çok	47	2,4337	,88856			
	(5) Pek Çok	40	2,8164	,83310			
	Toplam	316	2,2594	,83297			

*p < .05

Tablo 6’da sosyal demokrat değerleri benimseyen partiye oy verme durumuna göre sonuçlar incelendiğinde, her iki dinî tutum bazında gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F=10,039$; $*p<.05$), ($F=9,038$; $*p<.05$) belirlenmiştir.

Farklılığın hangi gruplarda olduğunu görmek için yapılan Sheffe testine göre, geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarda, pek çok şıkkının sırasıyla ve artan oranlarda, çok, az, orta ve hiç şıklarıyla farklılaştığı; aksine liberal dinî tutumlarda, pek çok şıkkının sırasıyla ve azalan oranlarda çok, orta, az ve hiç şıklarıyla farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal demokrat değerleri benimseyen partiye oy verme düzeyi arttıkça geleneksel/muhafazakâr dinî tutumların düştüğü, liberal dinî tutumların arttığı; sosyal demokrat değerleri benimseyen partiye oy verme düzeyi arttıkça liberal dinî tutumlarının yükseldiği, geleneksel/muhafazakâr dinî tutumların düştüğü söylenebilir. Buna göre “Sosyal demokrat değer-

leri benimseyen bir partiye oy verme durumunun dinî tutumlara etkisi vardır.” hipotezinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Sadece Dine Önem Veren Partiye Oy Verme Durumuna Göre Dinî Tutumu

Tablo 7: Sadece Dine Önem Veren Partiye Oy Verme Durumu Kruscall-Wallis Testi Sonuçları

	Sadece Dine Önem Veren Partiye Oy Verme Durumuna Göre Sıra Ortalamaları					χ^2	SD	P
	Hiç (n=122)	Az (n= 63)	Orta (n=70)	Çok (n= 24)	Pek Çok (n=34)			
Geleneksel/ Muhafazakar	108,91	151,34	193,64	233,46	210,63	75,294	4	,000*
Liberal	175,39	149,82	136,96	160,44	143,16	9,698	4	,046*

*p < .05

Tablo 7’de sadece dine önem veren bir partiye oy verme durumuna göre yapılan test sonuçlarında: geleneksel/muhafazakâr dinî tutum temelinde gruplar arasında anlamlı bir fark ($\chi^2=75,294$; $p < .05$) olduğu ve liberal dinî tutum temelinde ise gruplar arasında çok az düzeyde anlamlı bir fark ($\chi^2=9,698$; $p < .05$) olduğu görülmektedir.

Farklılığın hangi sıklar arasında olduğunun tespiti için yapılan değerlendirilmede, geleneksel/muhafazakâr tutum temelinde bütün sıklarda anlamlı düzeyde farklılık olduğu, buna mukabil liberal tutum temelinde bütün sıklarda çok az düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin sadece dine önem veren partiye oy verme düzeyi arttıkça geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının yükseldiği, liberal dinî tutumlarının düştüğü söylenebilir. Buna göre “Sadece dine önem veren partiye oy verme durumunun dinî tutumlara etkisi vardır.” hipotezinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin Milli ve Muhafazakâr Görüşü Benimseyen Partiye Oy Verme Durumuna Göre Dinî Tutumu

Tablo 8’de milli ve muhafazakâr görüşteki partiye oy verme tercihine göre ANOVA testi sonuçları incelendiğinde, her iki dinî tutum temelinde gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F=23,766$; * $p<.05$), ($F=3,407$; * $p<.05$) belirlenmiştir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti için yapılan Sheffe testine göre: Geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarda birinci grubun, ikinci, beşinci, üçüncü ve dördüncü grupla farklılaştığı; aksine liberal dinî tutumlarda hiç şikkının sırasıyla ve düşen oranlarda az, çok, orta ve pek çok sıklarıyla farklılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla milli ve muhafazakâr görüşteki partiye oy verme durum düzeyi arttıkça geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının yükseldiği, liberal dinî tutumlarının düştüğü; milli ve muhafazakâr görüşteki partiye oy verme durum düzeyi düştükçe liberal dinî tutumlarının yükseldiği, geleneksel/muhafazakâr dinî tutumların ise düştüğü söylenebilir. Buna göre “Milli ve muhafazakâr görüşü benimseyen bir partiye oy verme durumunun dinî tutumlara etkisi vardır.” hipotezinin liberal ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulandığı söylenebilir.

Tablo 8: Milli ve Muhafazakâr Görüşü Benimseyen Partiye Oy Verme Durumu ANOVA Testi Sonuçları

	Millî ve Muhafazakâr Görüşü Benimseme	N	X	SS	F	P	Farkın Kaynağı
Geleneksel/ Muhafazaâr	(1) Hiç	68	3,6508	,96710	23,766	,000*	1. grup ile 2., 5., 3. ve de 4.gruplar
	(2) Az	34	4,1752	,53776			
	(3) Orta	76	4,4312	,36950			
	(4) Çok	88	4,4765	,34394			
	(5) Pek Çok	79	4,4148	,59794			
	Toplam	345	4,2600	,66985			
Liberal	(1) Hiç	68	2,5131	,85047	3,407	,009*	1. grup ile 2., 4., 3. ve de 5.gruplar
	(2) Az	34	2,3236	,80671			
	(3) Orta	76	2,1492	,85221			
	(4) Çok	88	2,1703	,80280			
	(5) Pek Çok	79	2,0479	,78139			
	Toplam	345	2,2203	,83046			

* $p < .05$

Öğretmenlerin Sosyal ve Ekonomik Programına Güvenilen Partiye Oy Verme Durumuna Göre Dinî Tutumu

Tablo 9’da sosyal ve ekonomik programına güvenilen partiye oy verme tercihinine göre geleneksel/muhafazakâr tutumları değerlendiren test sonuçlarında, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($F = 2,103$; $*p < .05$), fakat Liberal dinî tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($F = 2,489$; $*p < .05$) olduğu görülmektedir.

Farklılığın hangi gruplarda olduğunu görmek için yapılan Sheffe testine göre şıklar incelediğinde: Beşinci ve dördüncü grubun, ikinci, birinci ve üçüncü grupla farklılaştığı anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre liberal dinî tutuma sahip öğretmenlerin sosyal ve ekonomik programına güvenilen partiye pek çok ve çok düzeyde oy verenlerin, az ve orta düzeyde oy verenlere ve hiç oy vermeyenlere göre yüksek düzeyde liberal dinî tutumlara yöneldikleri söylenebilir. Dolayısıyla sosyal ve ekonomik programına güvenilen partiye oy verme düzeyi arttıkça liberal dinî tutumlarının yükseldiği, geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlarının düştüğü söylenebilir. Buna göre “Sosyal ve ekonomik programına güvenilen bir partiye oy verme durumunun dinî tutumlara etkisi vardır.” şeklinde düzenlenen hipotezin liberal dinî tutumlar temelinde doğrulandığı ve geleneksel/muhafazakâr dinî tutumlar temelinde doğrulanmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Sosyal ve Ekonomik Programına Güvenilen Partiye Oy Verme Durumu ANOVA Testi Sonuçları

Sosyal ve Ekonomik Programına Güvenilme		N	X	SS	F	P	Farkın Kaynağı
Geleneksel/ Muhafazakâr	(1) Hiç	41	4,2003	,66551	2,103	,080*	
	(2) Az	31	4,3634	,44881			
	(3) Orta	74	4,3783	,40759			
	(4) Çok	81	4,1362	,86157			
	(5) Pek Çok	79	4,1060	,81301			
	Toplam	306	4,2186	,70346			
Liberal	(1) Hiç	41	2,1144	,79263	2,489	,043*	5. ve 4. grup ile 2.,1. ve 3. gruplar
	(2) Az	31	2,1840	,75481			
	(3) Orta	74	2,0339	,72495			
	(4) Çok	81	2,2603	,87604			
	(5) Pek Çok	79	2,4263	,84761			
	Toplam	306	2,2211	,81898			

*p < .05

Öğretmenlerin Oy Tercihleri

Sosyo-demografik özellikler bağlamında, oy tercihlerine göre istatistiksel analizler Tablo 10'da verilmiştir.

OMÜİFD

Tablo 10'a göre Öğretmenlerin oy tercihleri topluca değerlendirildiğinde, milli ve muhafazakâr görüşü benimseyen partiye oy vermede %36,6'lık bir oranla (her üç kişiden 1 kişinin bu partiye oy kullanabilecekleri) en yüksek oranı oluşturduğu, ikinci sırada % 35'lik bir oranla (her üç kişiden 1 kişinin bu partiye oy kullanabilecekleri) sosyal ve ekonomik programına güvendiği partiye oy verme, üçüncü sırada % 24,5'lik bir oranla (her dört kişiden 1 kişinin bu partiye oy kullanabilecekleri) milliyetçi görüşü benimseyen partiye oy verme, dördüncü sırada % 19,1'lik bir oranla (her beş kişiden 1 kişinin bu partiye oy kullanabilecekleri) sosyal demokrat görüşü benimseyen partiye oy verme, beşinci sırada ise % 12,7'lik bir oranla (her on kişiden 1 kişinin bu partiye oy kullanabilecekleri) dine önem veren partiye oy verme ve son sırada ise % 11,8'lik bir oranla (her on kişiden 1 kişinin) görüş veya parti programı belirtmeden diğer görüş veya parti programlarına çeşitli derecelerde gerçekleşen oranlarda oy kullanacakları görülmektedir. Ayrıca milli ve muhafazakâr görüşü benimseyen partinin, orta düzeyde oy vereceklerini belirtenlerin oranı (%16,6) da ilave edildiği takdirde % 53,2; sosyal ve ekonomik programı güçlü olan partinin, orta düzeyde oy vereceklerini belirtenlerin oranı

(%16,2) da ilave edildiği takdirde % 51.2'lik bir oy oranına ulaşabileceği rahatlıkla söylenebilir.

Köktaş araştırmasında, örneklemin büyük çoğunluğunun oy verdiği partinin dine önem vermesine dikkat etmem cevabı verdiklerini belirtilmektedir (Köktaş, 1997: 185). Köktaş, araştırmasını İzmir halkına uyguladığı, İzmir halkının genelinin sosyal demokrat ideolojiye mensup siyasetçi ve partileri desteklediği ve bu ideolojiye mensup partiler tarafından yönetildiği düşünüldüğünde, sonuçların bu araştırma ile ters orantıda çıkması normal karşılanabilir. Akşit v.dğr. araştırmasında, kendilerini ideolojik düzlemde Sağa yerleştirenlerin oranı % 41 iken, Sola yerleştirenlerin oranı % 12'dir (Akşit v.dğr., 2012: 490). Bu çalışmada deneklerin milli/muhafazakâr, milliyetçi ve dine önem veren partiye oy verme tercihleri ideolojik düzlemde kabaca Sağ'a, sosyal demokrat görüşte olan partiye oy verme tercihleri Sol'a yerleştirildiği varsayılırsa, araştırma ile oranların örtüşmediği anlaşılmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, Türkiye'de seçmenlerin son yıllarda ideolojik düzlemde daha çok ortanın sağına kaymakta olduğunu ve sağ seçmen kitlesinin sol seçmenlerin iki katından büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Yine aynı araştırmalar, ortanın sağındaki oy oranlarının yükselmekte olduğunu göstermektedir (Akşit v.dğr., 2012: 490; Çarkoğlu ve Toprak, 2006: 37). Bu tespitle çalışmadaki sonuçların hemen hemen örtüşmekte olduğu söylenebilir.

Çapçioğlu (2008: 111-112) araştırmasında deneklerin siyasette dine önem veren partiyi daha çok desteklediği sonucuna varmıştır. Günay ve Akdoğan araştırmasında, deneklerin çoğunluğunun siyasetçilerin dindarlıklarını önemsediklerini belirtmektedir (Günay, 1999: 229; Akdoğan, 2002: 231). Çapçioğlu, Günay ve Akdoğan araştırmalarında ortaya çıkan "oy verme tercihinde dine önem verme" vurgusundaki yüksek oranlar, araştırma oranları ile de örtüşmektedir.

Tablo 10: Oy Tercihleri Dağılım Frekanslarına İlişkin Bulgular

Değişkeler	Sayı	%	Değişkeler	Sayı	%	Değişkenler	Sayı	%
Milliyetçi partiye oy veririm			Sosyal demokrat partiye oy verme			Dinî partiye oy veririm		
Hiç	65	14,2	Hiç	82	17,9	Hiç	122	26,7
Az	45	9,8	Az	59	12,9	Az	63	13,8
Orta	114	24,9	Orta	88	19,3	Orta	70	15,3
Çok	60	13,1	Çok	47	10,3	Çok	24	5,3
Pek çok	52	11,4	Pek çok	40	8,8	Pek çok	34	7,4
Belirtmeyen	121	26,8	Belirtmeyen	141	30,9	Belirtmeyen	144	31,5
Toplam	457	100,0	Toplam	457	100,0	Toplam	457	100,0
Millî Muh. partiye oy veririm			Sosyo Ekonomik prog. partiye oy verme			Oy kullanmıyorum		
Hiç	68	14,9	Hiç	41	9,0	Hiç	134	29,3
Az	34	7,4	Az	31	6,8	Az	25	5,5
Orta	76	16,6	Orta	74	16,2	Orta	21	4,6
Çok	88	19,3	Çok	81	17,7	Çok	21	4,6
Pek çok	79	17,3	Pek çok	79	17,3	Pek çok	33	7,2
Belirtmeyen	112	24,5	Belirtmeyen	151	33,0	Belirtmeyen	223	48,8
Toplam	457	100,0	Toplam	45	100,0	Toplam	457	100,0

*p < .05

Sonuç

560
OMÜİFD

Araştırmada geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutumlar, örneklem grubunun dinî grup, sendikal ve siyasal yaklaşımlar bileşenleri bağlamında dinî tutum profilini oluşturan bulgular elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, söz konusu değişkenlerle, dinî grup-sendikal-siyasi dinî tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın olduğu anlaşılmıştır. Geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutum ölçekleri ile araştırmanın ana bağımsız değişkenleri arasında tespit edilen bu farklılıklara göre, araştırmada ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Geleneksel/muhafazakâr ve liberal dinî tutumlar ekseninde dinî grup mensubiyeti, sendikal üyelik ve siyasal yaklaşım değişkenleri arasındaki ilişkiler çerçevesinde sonuçlar genel olarak analiz edildiğinde: Sünni öğretmenlerin genelde Eğitim Bir Sen, Türk Eğitim Sen üyesi, Milliyetçi/Muhafazakar, Muhafazakar siyasi görüşe sahip oldukları ve daha yüksek düzeyde muhafazakâr dinî tutumlara yöneldiği; Alevi olanların ise Eğitim Sen, Türk Eğitim Sen, Eğitim Bir Sen sendikaları arasında hemen hemen eşit diyebileceğimiz bir oranlarda bir dağılımın olduğu, büyük çoğunluğunun Sosyal Demokrat siyasi kökene mensup oldukları ve en yüksek liberal tutuma sahip olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin oy tercihlerine göre dinî tutumları değerlendirildiğinde, Milli ve muhafazakâr görüşü benimseyen, sadece dine önem veren ve milliyetçi görüşü benimseyen bir partiye oy veren öğretmenlerin daha çok muhafazakâr yönelimler, sosyal demokrat değerleri benimseyen ve sosyal ve ekonomik programına güvenilen bir partiye oy verenlerin ise daha çok liberal yönelimler gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin oy verme tercihlerinde daha çok milli ve muhafazakâr görüşü benimseyen partilerin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bunu sırasıyla ve azalan oranlarda, sosyal ve ekonomik programına güvendiği partiye, milliyetçi görüşü benimseyen partiye, sosyal demokrat görüşü benimseyen partiye, dine önem veren partiye ve görüş veya parti programı belirtmeden diğer görüş veya parti programlarına çeşitli derecelerde gerçekleşen oranlarda oy tercihlerinin takip ettiği görülmektedir. Oy tercihi ideolojik düzlemde irdelendiğinde, oy verme eğilimlerinin daha çok ortanın sağına kaymakta olduğu ve ortanın sağında yer alan seçmenlerin ortanın solundan yaklaşık iki kat daha büyük olduğu görülmektedir.

Özet olarak; araştırma evrenindeki öğretmenlerin şahsi, mahalli ve yetişme tarzı farklılıkları nedeniyle, toplumumuzda yaşanan hızlı/etkili sosyo-kültürel değişim/dönüşüm sürecinden farklı seviyelerde etkilendikleri görülmektedir. Buna bağlı olarak hem geleneksel/muhafazakâr hem de liberal dinî tutumlarının şiddet ve koyuluğunda, değişen oranlarda bir farklılaşmanın yaşanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Yaşanan bu süreç sosyo-kültürel, ahlaki ve dinî değerlerin idrak edilmesinde ve yaşayış tarzlarında olduğu gibi geleneksel norm ve değerlerde de değişim/dönüşüm ve farklılaşmalar meydana getirmekte, ferden zihniyet dünyasını biçimlendiren değer yargılarını da etkilemektedir. Katılımcılar toplumumuzda ortaya çıkan bu değişim/dönüşüm evrelerinden geçmekte ve farklı düzeylerde etkilenmektedir. Sonuçta Merzifon evrenindeki öğretmenlerin kimlik ve kişiliğini belirleyen hâkim motifte, geleneksel değer yargılarının şifrelerinin taşındığı, dolayısıyla öğretmenlerin dinî tutumlarındaki hâkim unsurun “muhafazakârlaşma” olduğu görülmektedir. Fakat bu tutum ve değerlerde de, kişisel ve sosyo-kültürel etkenlerle bütünlük bir değişim ve dönüşümün yaşandığı da ortadadır. Anlaşılan

dığı üzere muhafazakârlık, toplumun kültürünün ve değer yargılarının geleneksel şifrelerinin muhafazası, birlik ve bütünlüğü noktasında mühim bir fonksiyonu icra etmektedir. Bununla birlikte geleneksel kültürel değerleri muhafaza ederken, yaşanan çağa ayak uydurmak noktasında, modern kültürün işlevsel hale getirdiği sosyo-kültürel değerleri benimsemek ve içselleştirmek de önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırma evrenindeki öğretmenlerin, muhafazakâr yönelimler yanında, modern sosyo-kültürel ve liberal yönelimlerden de etkilenerek, değişkenler açısından ortaya koydukları dinî ve sosyo-politik tutumlarda her iki kültürün hâkim unsurlarını kişiliklerinde ve kimliklerinde taşıdıkları bir süreç içinde oldukları gözlenmiştir. Buna, özellikle giyim tarzı, yeme-içme, eğlenme adetleri ve şekilleri, velhasıl sosyo-kültürel yaşantılar gibi sosyal yaşam tercihlerinde, liberalleşme yönünde bir farklılaşmanın yaşandığı, araştırma evreni gözlemlerinde ve araştırma sonuçlarında ifade edildiği ilave edilebilir. Ülkemizin gelenekselden modernleşmeye doğru önlenebilir bir hızla ilerleyen değişim/dönüşümün yaşandığı toplum yapısında; toplumun aydın kitlesi sayılan, ülkenin gençliğinin çağa, bilime ve kültürene uygun zihin yapısında yetiştirilmesi gibi önemli bir misyonu üstlenen öğretmenler, geleneksel-modern açmazının meydana getirdiği sosyo-kültürel sorunların tesiri ve yönlendirmesinden etkilenmektedir. Küreselleşmiş dünyanın ürettiği küresel kültürün etkilerinden paylarını aldıkları ortadadır. Bu etkilenmenin, öğretmenlerin dinî yaşamında da tesirlerini göstermesi kaçınılmaz bir durumdur.

562
OMÜİFD

Ülkemizin mesleksi mensubiyet ve aydın kitle bağlamında önemli ve dinamik bir gücü olan öğretmenlerin, ülkemizin insanının aydınlanmasını sağlamak için genç nesillerin yetiştirilmesi açısından en verimli katkıyı sağlamaları gerektiği ortadadır. Bu çerçevede genel olarak eğitimin ve öğretmenlerin yetiştirildiği üniversite eğitiminin niceliksel olmanın yanında, niteliksel olarak da kalitesinin yükseltilmesinin önemi ortadadır.

Bu çalışmada incelenen “dinî tutum bağlamında öğretmenlerin; dinî grup, sendikal ve siyasal yaklaşım farklılıklarının liberal ve gelenek-

sel/muhafazakâr dinî tutumlara etkisi” konusu, farklı araştırmalarda daha detaylı olarak incelenebilir. Örneğin; bu araştırma evreni demografik popülasyon olarak, Alevi veya Sünni bir inanç grubuna ait, Gürcü, Arnavut, Kürt, Çerkez; Tatar, Kazak, Azeri, Yörük gibi Türk milletine ve çeşitli milletlere mensup olan insanlardan oluşmaktadır. Bu gruplar yıllarca beraber yaşamış, birbirlerini benimsemiş dinî inanç gruplarına ve farklı yaşam tarzlarına hoşgörülü davranmışlardır. Bu inanç grupları ve milli toplumsal grupların birlikte yaşamadığı evrenlerde de bu tür araştırmaların yapılması ve sonuçları merak edilmektedir. Bu gibi karşılaştırmaların farklı bölge, coğrafya ve milliyetlerde de yapılması ulusal, uluslararası karşılaştırmaların yapılması ve elde edilen verilerin ve sonuçlarının paylaşılması günümüz bölgesel, ulusal ve uluslararası sorunlara ve bu sorunların çözümüne ışık tutacağı beklenebilir.

Ayrıca din, sosyo-kültürel ve politik meselelerle ilgili mevcut sorunların çözümlenmesine yönelik farklı sosyal politikaların üretilmesi noktasında yeni, detaylı ve farklı verilerin ve farklı bakış açılarının, yeni yapılacak araştırmalarla sunulması önemlidir.

Kaynakça

- Akdoğan, Ali. Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002.
- Akşit, Bahattin - Şentürk, Recep - Küçükkural, Önder - Kurtuluş, Cengiz. *Türkiye’de Dindarlık, Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Aktürk, Ş. Hamit. “Dinî gruplar Sosyolojisi Açısından Alevilik”. Yüksek Lians Tezi, Fırat Üniversitesi, 2004.
- Arslantürk, Z. *Kutsalın Dönüşü Yeni Toplum Arayışları* (İstanbul: Ayışığı, 1998)
- Bahtiyar Karadeniz, Cemile “Merzifon İlçesinin Nüfus Özellikleri”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 9/20. (Eylül 2017): 119-137
- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ, 1996.
- Büyükköztürk, Şener. *Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2003.
- Coşkun, Ali. “Geleneksel Toplum Ve Din”. *Din Sosyolojisi*. Ed. Niyazi Akyüz-İhsan Çapçoğlu. 171-180. Ankara: Grafiker, 2012.

- Çapçioğlu, İhsan. "Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlişkisi". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Çarkoğlu, Ali - Toprak, Binnaz. *Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*. İstanbul: Tesev Yayınları, 2006.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. "Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması". Erişim: 22 Mayıs 2018. http://www2.diyamet.gov.tr/StratejiGelistirme/Afisanlari/dinî_hayat.pdf
- Doğan, Şahin. İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dinî tutumları. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.
- Doğan, Şahin. "Dinî tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler". *Toplum Bilimleri Dergisi*. 4/8 (2010): 107-126
- Erkal, Mustafa. *Muhafazakârlık, Erol Güngör İçin*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1985.
- Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*. Trc. Turgut Kalpsüz. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Giddens, Anthony – Pierson, Christopher. *Conversations with Anthony Giddens*. Stanford-California: Stanford University Press, 1998.
- Günay, Ünver. *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı, 1999.
- Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- Günay, Ünver. "Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Din". *Türk Yurdu* 17/116-117 (1997): 84.
- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. Trc. Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları, 1997.
- Holden, Barry. *Liberal Demokrasiyi Anlamak* Trc. Hüseyin Bal. Ankara: Liberte Yayınları, 2007.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim, 1988.
- Kahan, Alan S. *Aristocratic Liberalism*. New York: Oxford University Press, 1992.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel, 1999.
- Kaya, Mevlüt. *Din Eğitiminde İletişim ve Dinî tutum*. Samsun: Etüt Yayınları, 1998.
- Kehrer, Günter. *Din Sosyolojisi*. Trc. Semahat Yüksel. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 1992.
- Kışlalı, Ahmet T. *Siyasal Sistemler*. Ankara: İmge Kitabevi, 1991
- Köktaş, Mehmet Emin. *Türkiye'de Dinî Hayat*. İstanbul: İşaret, 1993.
- Köktaş, Mehmet Emin. *Din ve Siyaset*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Kukathas, Chandran. "Liberal Takımadaları" Trc. Mustafa Erdoğan. *Liberal Düşünce Dergisi* 10/38-39 (2005): 18-27.
- Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları, 2012.

- Leyens, Jacques-Philippe - Yzerbyt, Vincent - Schadron, Georges. *Stéréotypes et Cognition Sociale*, Traduction de. Georges Schadron. Mardaga: Sprimont, 1996
- Melikoff, İrene. *Alevi-Bektaşiliğin Tarihi Kökenleri Bektaşi-Kızılbaş Bölünmesi ve Neticeleri, Tarihi ve kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler- Bektaşiler Nusayriler*. İstanbul: İsav Yayınları, 1999.
- Onat, Hasan. “Türkiye’de İslam Mezhepleri Tarihi’nin Gelişim Sürecinde Prof. Dr. Ethem Ruhi Fiğlalı’nın Yeri, *Ethem Ruhi Fiğlalı’ya Armağan*. 236-254. Ankara: Vadi. Yayınları, 2002.
- Uğurlu, H.Akın. “Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Merzifon İlçe Raporu”, 2018. Erişim: 22.11.2019. <https://www.oka.org.tr/assets/upload/dosyalar/merzifon-ilce-raporu-2018.pdf>
- Özdemir, Servet - Yalın, Halil İbrahim - Sezgin, Feridun. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları, 2004.
- Öz, Satılmış. “Din, Dindarlık İlişkisi Çerçevesinde Öğretmenlerin Dinî Anlayış ve Yaşayışları”. *BÜİF Dergisi*. 3/3 (2013): 61-77
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Samsun: Sönmez Yayınevi, 1993.
- Subaşı, Necdet. “Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”. *İslâmiyât Araştırma Dergisi* 5/4 (2002): 17-40
- Şahin, Ali Ekber. “Meslek ve Öğretmenlik”, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ed. Vey-sel Sönmez. 269-320. Ankara: Anı Yayınları, 2003.
- Şimşek, Serkan. *Din Görevlilerinin Din Anlayışına Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, 2009.
- Taş, Kemalettin. *Üniversite Gençliğinin Dindarlık Kriterleri*. Ankara: Alter Yayınları, 2005.
- Turan, Ahmet-Yıldız, Harun. “Tarihten Günümüze Anadolu Aleviliği”. *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 26/26-27 (2008): 11-24
- Türkdoğan, Orhan. *Türk Sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2003.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Ak Bank Yayınları, 2009.
- Ünsaldı, Levent. *Sosyoloji Tarihi*. Ankara: Pagem Akademi, 2012.
- Wach, Yoachim. *Din Sosyolojisi*. Trc. Ünver Günay. İstanbul: Marmara Üniversite-si İlahiyat Vakfı Yayınları, 1995.
- Yapıcı, Asım. “Dinî Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”. *Çukuro-rolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/2 (2002): 75-118.
- Yılmaz, Selman. *İlköğretim Okulları Öğretmenlerinin Din Algılarının Sosyolojik Tahlili*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.
- Yılmaz, Selman. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Türkiye’deki İnanç Gruplarına Bakışı”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 57/1 (2016): 103-144.

